

J. Derrida *limitrofijos* instinktas ir F. Nietzsche'ės pėdsakai knygoje *Gyvūnas, kuris, vadinasi, esu*

Gyvūno klausimas svarstomas tiesiogiai arba kaip šešėlis lydi pagrindines filosofijos problemas nuo pat jos ištakų iki mūsų laikų. Subjekto, proto, kalbos, kitybės ir daugybė kitų temų priverstos vienaip ar kitaip kelti ir gyvūniškumo klausimą, siekiant išgryninti arba užklausti žmogaus esmę. Šiuolaikinė filosofija su naujai besiformuojančiomis posthumanizmo, naujųjų materializmų teorinėmis kryptimis gyvūno klausimą iš filosofinėje tradicijoje vyravusio antropocentrizmo šešėlio iškelia į dėmesio centrą. Gyvūniškų metaforų persmelkta ir Jacques'o Derrida kūryba, ir nors gyvūno tema jam labiau pasitarnavo dekonstruojant tradicinę subjektiškumo sampratą nei pozityviai konstruojant gyvūniškumo teoriją, Derrida galima laikyti vienu iš įtakingiausių gyvūniškumo teoretikų. Pranešime siekiama išlikti šiame deridiškame kontekste ir telkiamasi ne į gyvūno *per se* klausimą, bet bandoma remiantis Derrida knygoje *Gyvūnas, kuris, vadinasi, esu* siūloma *limitrofijos* sąvoka ir Matthew Calarco aptariamomis skirtingomis priegomis prie gyvūniškumo problemos išryškinti deridiškosios subjektiškumo dekonstrukcijos specifiką, jos ribotumus ir alternatyvias mąstymo galimybes.

Calarco knygoje *Mąstymas apie gyvūnus: tapatybė, skirtumas, neapibrėžtumas* išskiria tris pagrindines mąstymo apie gyvūnus strategijas. Pirmoji teigia biologinį žmogaus ir gyvūnų tęstinumą. Šiuo modeliu besiremiantys teoretikai (Paola Cavalieri, Tomas Reganas, Peteris Singeris) teigia, kad bendra evoliucinė istorija lėmė kai kurių gyvūnų ir žmogaus fundamentalius panašumus juslumo, subjektyvumo ir intencionalumo plotmėse. Remiantis šiuo etiškai reikšmingų savybių panašumu siūloma išplėsti žmogaus teises jas suteikiant ir kai kuriems gyvūniškiems subjektams. Skirtumo strategija siekia mąstyti ne žmogaus – gyvūnų tęstinumą, bet išryškinti įvairių žmonių ir įvairių gyvūnų singularumo svarbą, nuolat dauginant ir tankinant singularumus skiriančias ribas - tokį skirčių dauginimą Derrida pavadina *limitrofija*. Ši strategija kritikuoja tapatybės modelio egalitarizmą, teigdama, jog jis siekia gyvūnus prilyginti žmonėms pasitelkdamas antropocentrizmo konceptualinius rėmus. Kitaip sakant egalitarinis modelis tik toliau plėtoja antropocentrizmą, o ne jį užklausia. Skirtumo strategijai Calarco priskiria Derrida, iš dalies jai galima būtų priskirti ir Martiną Heideggerį bei Emmanuelį Leviną, kurie Derrida mąstymui padarė didelę įtaką. Anot Calarco, pagrindinis Derrida rūpestis yra išvengti gyvūnų ir žmogaus gyvenimų įvairovės redukovimo į vieną kategoriją, tokią grėsmę jis įžvelgia biologiniu žmogaus – gyvūnų tęstinumu besiremiančių teoretikų darbuose. Iš kitos pusės Derrida baiminasi bet kokios aiškios ir griežtos žmogaus – gyvūnų skirties, anot jo, brėžiamos daugumos filosofinėje tradicijoje gyvūno klausimą nagrinėjusių mąstytojų. Pasak Calarco, taip Derrida sprendžia klaidingą dilemą, sudarytą tik iš dviejų galimybių: arba žmogų-gyvūnus skirianti viena nedaloma linija, arba bet kokią skirtį trinantis biologistinis kontinuizmas. Kaip šios dilemos sprendimą šalia tapatybės ir skirtumo strategijų Calarco išskiria neapibrėžtumo strategiją, kuriai jis priskiria Gilles'į Deleuze'ą, Giorgio Agamben'ą, Donna'ą Haraway. Nuo lygybės modelio ši strategija skiriasi mąstymo krypties apvertimu – ne

„jie kaip mes“, bet „mes kaip jie“, o nuo skirtumo strategijos ji skiriasi tuo, kad išcentruodama patį žmogaus – gyvūno klausimo išeities tašką, radikaliai apleisdama antropocentrinę poziciją kartu ji apleidžia ir poreikį žūt būt išsaugoti ir dauginti žmogaus - gyvūnų skirtumus.

Remiantis tokia mąstymo apie gyvūną tendencijų schema, pranešime telkiamasi į skirtumo ir neapibrėžtumo strategijas. Knygoje *Gyvūnas, kuris, vadinasi, esu* gyvūno klausimu Derrida daugiausiai polemizuoja su Descartes'u, Kantu, Heideggeriu, Levinu ir Lacanu. Vis dėlto pranešime siekiama deridiška maniera pasiekti paties Derrida teksto pėdsakais ir ieškoti tiesiogiai neišsakytų, bet tarsi paraštėje paliktų ženklų, pėdsakų, kurie brėžtų alternatyvias minties trajektorijas. Tokie ženklai atrandami Derrida tekste fiksuojant netiesiogines nuorodas į F. Nietzsche'ę. Nors Calarco jo eksplicitiškai nepriskiria neapibrėžtumo strategijai, Nietzsche gerai iliustruoja jos principus ir leidžia Calarco kritiką Derrida atžvilgiu iš konkrečios gyvūno problematikos perkelti į abstraktesnę subjektyvybės dekonstrukcijos plotmę, išryškinant šios dekonstrukcijos metodologinę specifiką ir nurodant alternatyvias mąstymo kryptis.